

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за серпень 2024 року

Зміст

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності	7
1.1. Земельна ділянка, на якій розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкова територія належать на праві спільної сумісної власності співвласникам жилого будинку, які визначають порядок їх використання. Використання прибудинкової території має відбуватися за її призначенням. Право спільної власності багатоквартирного будинку здійснюється співвласниками за їхньою згодою, а тому створення на прибудинковій території певних об'єктів (зокрема, бетонні сходи, пандус з бетону, бруківка, що прилягає до сходів та пандуса) має проводитися тільки за згодою співвласників і за умови, що такі об'єкти не призведуть до порушень прав інших співвласників у багатоквартирному житловому будинку	7
1.2. Подання іпотекодержателем державному реєстратору висновку про вартість предмета іпотеки, що складений більш ніж за 90 днів до переходу права власності на предмет іпотеки, свідчить про відсутність підстав у державного реєстратора для реєстрації права власності предмета іпотеки за іпотекодержателем. Якщо кредитор (іпотекодержатель) на погашення кредитної заборгованості, встановленої рішенням суду, що набрало законної сили, отримав поліпшене іпотечне майно та при здійсненні перереєстрації іпотечного майна його вартість була занижена у висновку оцінки, боржник позбавлений можливості вимагати компенсацію різниці між вартістю майна та боргу	8
2. Спори, що виникають із земельних правовідносин	11
2.1. Правило переходу права власності на частину земельної ділянки до особи, яка набула права власності на частину будівлі чи споруди, передбачене положеннями статті 377 ЦК України та статті 120 ЗК України, не застосовується в разі, якщо об'єкт нерухомого майна розміщений на земельній ділянці, що належить до земель державної або комунальної власності	11
3. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів	14
3.1. Непогодження сторонами договору найму (оренди) такої істотної умови договору, як орендна плата (яка має бути визначена у вигляді фіксованого платежу), не свідчить про те, що такий договір неукладений	14
3.2. ЦК України як основний регулятор приватних відносин не	

передбачає такої конструкції, як встановлення для кредитора правового режиму солідарності поза його волею, тому в разі відмови в задоволенні позовних вимог кредитора про солідарне стягнення заборгованості за договорами позики до одного з боржників, який не оскаржує судові рішення, у суду відсутні підстави для задоволення таких вимог за касаційною скаргою іншого боржника 16

4. Спори, що виникають із трудових правовідносин 17

4.1. Зміна істотних умов праці відбувається за тією самою посадою, у тій самій установі, де працівник працював до такої зміни. Пропозиція обійняти інші посади не є зміною істотних умов праці. Факт скорочення зі штатного розпису підприємства посади внаслідок об'єднання структурних підрозділів виключає можливість звільнення працівника, який обіймав таку посаду, за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України, оскільки відсутні передбачені частиною третьою статті 32 КЗпП України обставини 17

4.2. Якщо при прийнятті рішення про звільнення працівника на підставі наявності в останнього реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом України «Про запобігання корупції», роботодавець не здійснив достатніх заходів з метою застосування інших способів врегулювання конфлікту інтересів, передбачених частиною першою статті 29 Закону України «Про запобігання корупції», крім звільнення, що є крайньою мірою, зокрема перегляд обсягу службових повноважень, переведення особи на іншу посаду (пункти 4, 5 частини першої статті 29 указаного Закону), це свідчить про недотримання роботодавцем норм антикорупційного й трудового законодавства щодо процедури врегулювання конфлікту інтересів 20

5. Спори, що виникають із житлових правовідносин 22

5.1. Тривалий час проживання особи в житлі, незалежно від його правового режиму, є достатньою підставою для того, щоб вважати відповідне житло належним такій особі в розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а тому наступне виселення її з відповідного житла є невиправданим втручанням у приватну сферу особи, порушенням прав на повагу до житла. Відсутність ордера на вселення у спірне приміщення сама по собі не є підставою для висновку, що житло, займане особою тривалий час, за наявності достатніх триваючих зв'язків з конкретним місцем проживання, не є житлом у розумінні пункту 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 22

6. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	24
6.1. Якщо один із подружжя не звертався до іншого з подружжя із пропозиціями про внесення змін до договору про поділ майна подружжя щодо визначення конкретного переліку майна, яке за умовами договору є речами домашнього вжитку, не направляв претензій щодо передання конкретних речей домашнього вжитку, які погоджені сторонами договору, інший з подружжя не відмовлявся їх передати, то немає підстав для розірвання укладеного сторонами договору у зв'язку з істотним порушенням його умов. Саме по собі невизначення в договорі про поділ майна подружжя конкретного переліку майна, яке є речами домашнього вжитку, не є підставою для його розірвання	24
6.2. Заява (згода) одного з подружжя як співвласника майна, що є спільною сумісною власністю подружжя, на передачу майна в іпотеку іншим з подружжя посвідчується нотаріусом без використання спеціальних бланків нотаріальних документів, за винятком заяв в електронній формі, заяв та примірників документів, що залишаються у справах нотаріуса	26
7. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди	28
7.1. У договірних правовідносинах вкладника з банком, які регулюються нормами цивільного законодавства, на вкладника покладається обов'язок доведення, що внаслідок дій чи бездіяльності Національного банку України він позбавлений можливості повернути грошові кошти з банківських рахунків, що завдало йому шкоди	28
8. Справи окремого провадження	31
8.1. На справи про визнання фізичної особи недієздатною не поширюється загальне правило про залишення заяви без розгляду в разі виникнення спору про право цивільне, оскільки визнання особи недієздатною не надає їй можливості брати участь у процесі, а її інтереси в суді буде представляти законний представник. Наявність помічника в такій особі не свідчить про спір про право	31
9. Застосування норм процесуального права	32
9.1. У разі відсутності відкритого виконавчого провадження та доказів щодо можливого відкриття виконавчого провадження в майбутньому підстав для заміни стягувача у виконавчому провадженні немає. Матеріальне правонаступництво без процесуальної мети не є	

- достатньою підставою для заміни стягувача у виконавчому провадженні 32
- 9.2.** Вимоги про оспорення акта й постанови державного виконавця про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу є спором про право цивільне, пов'язані, зокрема, з належністю майна особі, незалежно від того, хто оспорує такі акти та постанови (боржник чи інша заінтересована особа), тому до таких вимог застосовуються загальні положення про захист цивільних прав шляхом пред'явлення позову 35
- 9.3.** У разі якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи особи, яка не була залучена до участі у справі та подала апеляційну скаргу після спливу річного строку з дня складання повного тексту судового рішення, не підтвердились, апеляційне провадження, відкрите за апеляційною скаргою такої особи, підлягає закриттю 36
- 9.4.** Якщо пов'язані чи афілійовані особи, наприклад родичі, колишні члени подружжя, ініціюють справу про стягнення аліментів для унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з-під звернення стягнення на час виконання судового рішення, якщо стягнення аліментів направлене на недопущення звернення стягнення на майно боржника, створення переваг у черговості розподілу стягнутих з боржника грошових сум, то такі учасники діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора (стягувача). Тому в такому разі відбувається використання конструкції позову про стягнення аліментів не для захисту прав та інтересів і судові рішення стосуються прав та/або інтересів кредитора (стягувача) 38
- 9.5.** Судове рішення направляється всім учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні. Направлення сторонам судових рішень в одному конверті, навіть у разі проживання їх за однією адресою, ЦПК України не передбачено, оскільки це унеможлиблює підтвердження отримання конкретною особою конкретного процесуального документа для подальшого відліку процесуальних строків апеляційного оскарження.
- Річний преклюзивний строк для поновлення строку на апеляційне оскарження не поширюється на учасників справи, які не були повідомлені про розгляд справи.
- Якщо апеляційна скарга подана особами з інвалідністю, то відповідно до статті 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю необхідно забезпечити таким особам рівний з іншими ефективний доступ до правосуддя, передбачаючи процесуальні та

відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників на всіх стадіях юридичного процесу	40
10. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ВДВС	42
10.1. Наявність протягом тривалого часу арештів, накладених державними виконавцями з метою виконання судового рішення, за умови відсутності відкритих виконавчих проваджень та можливості продовження примусового виконання судового рішення, є не виправданим втручанням у право особи на мирне володіння своїм майном	42
11. Справи щодо оспорювання, визнання, надання дозволу на виконання рішень міжнародних арбітражів	44
11.1. Вирішуючи питання про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, суд не переглядає таке рішення, зокрема не оцінює його правильність. Якщо МКАС відмовив у задоволенні позову покупця, а продавець звернувся до апеляційного суду із заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС у частині стягнення з покупця витрат, понесених у зв'язку з арбітражним розглядом справи, й арбітражного збору, питання про те, чи суперечить відмова МКАС у задоволенні позову покупця публічному порядку України, не є предметом судового розгляду	44

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності

1.1. Земельна ділянка, на якій розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкова територія належать на праві спільної сумісної власності співвласникам жилого будинку, які визначають порядок їх використання. Використання прибудинкової території має відбуватися за її призначенням.

Право спільної власності багатоквартирного будинку здійснюється співвласниками за їхньою згодою, а тому створення на прибудинковій території певних об'єктів (зокрема, бетонні сходи, пандус з бетону, бруківка, що прилягає до сходів та пандуса) має проводитися тільки за згодою співвласників і за умови, що такі об'єкти не призведуть до порушень прав інших співвласників у багатоквартирному житловому будинку

14 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_2, треті особи: Дрогобицька міська рада, ОСББ «Центральне-2021», про знесення самовільно збудованих споруд.

Суди встановили, що сторони у справі є власниками квартир в багатоквартирному житловому будинку.

Позивач зазначав, що відповідач, без отримання згоди співвласників багатоквартирного житлового будинку, здійснив реконструкцію своєї квартири під лікувально-профілактичний заклад (на першому поверсі) та демонтував прилеглу доріжку з бруківки, встановивши на ній бетонні сходи та пандус довжиною понад 6 метрів до реконструйованої квартири, чим створив позивачу перешкоди у користуванні прибудинковою територією їхнього житлового будинку, а також обмежив вільний доступ до підвальних приміщень.

Ураховуючи зазначене, позивач просив суд зобов'язати відповідача знести (демонтувати) самовільно збудовані бетонні сходи, пандус з бетону, бруківку, що прилягає до сходів та пандуса, прибудованих до реконструйованої квартири, та відновити до попереднього стану земельну ділянку прибудинкової території.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, у задоволенні позову відмовив. Судові рішення мотивовані тим, що позивач не надав доказів на підтвердження факту порушення його прав відповідачем. Також позивач не надав доказів звернення до контролюючих органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, до органів місцевого самоврядування з метою отримання висновку щодо невідповідності об'єкта будівництва «Реконструкція квартири під лікувально-профілактичний заклад».

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Співвласники майна, що є у спільній сумісній власності, володіють і користуються ним спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними (частина перша статті 369 ЦК України).

Співвласники мають право, зокрема вільно користуватися спільним майном багатоквартирного будинку з урахуванням умов та обмежень, встановлених законом або рішенням співвласників (пункт 1 частини першої статті 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку»).

Реалізація співвласником своїх прав не може порушувати права інших співвласників (частина друга статті 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку»).

Співвласники зобов'язані, зокрема використовувати спільне майно багатоквартирного будинку за призначенням (пункт 3 частини першої статті 7 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку»).

Верховний Суд зазначив, що використання прибудинкової території має відбуватися за її призначенням. Право спільної власності багатоквартирного будинку здійснюється співвласниками за їх згодою, а тому створення на прибудинковій території певних об'єктів (зокрема, бетонні сходи, пандус з бетону, бруківка, що прилягає до сходів та пандуса) вимагає погодження співвласників і за умови, що такі об'єкти не призведуть до порушень прав інших співвласників у багатоквартирному житловому будинку.

Земельні ділянки, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкова територія, належать на праві спільної сумісної власності співвласникам жилого будинку, які визначають порядок їх використання.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення скасував та ухвалив нове рішення про часткове задоволення позовних вимог та приведення за рахунок відповідача спірного об'єкта до попереднього стану шляхом знесення збудованих бетонних сходів, пандуса з бетону, бруківки, що прилягає до сходів та пандуса, прибудованих до квартири. У решті позову відмовив.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 серпня 2024 року у справі 442/1888/23 (провадження № 61-7526св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121075201>.

1.2. Подання іпотекодержателем державному реєстратору висновку про вартість предмета іпотеки, що складений більш ніж за 90 днів до переходу права

власності на предмет іпотеки, свідчить про відсутність підстав у державного реєстратора для реєстрації права власності предмета іпотеки за іпотекодержателем.

Якщо кредитор (іпотекодержатель) на погашення кредитної заборгованості, встановленої рішенням суду, що набрало законної сили, отримав поліпшене іпотечне майно та при здійсненні перереєстрації іпотечного майна його вартість була занижена у висновку оцінки, боржник позбавлений можливості вимагати компенсацію різниці між вартістю майна та боргу

28 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Гровінг Стейт» (далі – ТОВ «ФК «Гровінг Стейт») у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «ФК «Гровінг Стейт», державного реєстратора Макарівської районної державної адміністрації Київської області про визнання протиправним та скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень.

Суди встановили, що у рахунок належного виконання зобов'язань за кредитним договором, укладеним між банком та позивачем, остання передала в іпотеку банку земельну ділянку, яка належала їй на праві власності.

На земельній ділянці збудовано житловий будинок, ступінь готовності якого становить більше 95 %.

У зв'язку з неналежним виконанням позивачем взятих на себе зобов'язань за кредитним договором утворилася заборгованість, яку було стягнуто на підставі судового рішення.

Після заміни кредитора та іпотекодержателя з банку на ТОВ «ФК «Гровінг Стейт» останнє звернулося до державного реєстратора із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень на земельну ділянку, яка передана ОСОБА_1 в іпотеку, за результатами розгляду якої проведено державну реєстрацію прав на нерухоме майно та внесено запис про право власності ТОВ «ФК «Гровінг Стейт» на спірну земельну ділянку.

Посилаючись на те, що реєстрація права власності на земельну ділянку за відповідачем проведена державним реєстратором з порушенням норм законодавства, позивач просила суд визнати протиправним та скасувати рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень щодо реєстрації права власності на спірну земельну ділянку за ТОВ «ФК «Гровінг Стейт», скасувати запис про право власності ТОВ «ФК «Гровінг Стейт» на земельну ділянку, внесений державним реєстратором до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, та визнати за нею право власності на спірну земельну ділянку.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково. Судові рішення мотивовані тим, що поданий товариством звіт про оцінку майна був нечинний на час реєстрації заяви,

що свідчить про те, що державному реєстратору було подано документи в недостатньому обсязі, які дають право вчиняти реєстраційні дії щодо реєстрації права власності.

Крім того, суди зазначили, що матеріали справи не містять відомостей та доказів, що на час проведення оскаржуваної реєстрації предмет іпотеки було оглянуто суб'єктом оціночної діяльності, що на спірній земельній ділянці споруджено об'єкт незавершеного будівництва, що свідчить про значне поліпшення предмета іпотеки, а також наданий товариством висновок про вартість об'єкта оцінки не відповідає дійсній ринковій вартості спірного нерухомого майна.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Статтею 37 Закону України «Про іпотеку» (у редакції, чинній на час прийняття оскаржуваного рішення), серед іншого, визначено, що іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, є договір про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору за своїми правовими наслідками та передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання.

Іпотекодержатель набуває предмет іпотеки у власність за вартістю, визначеною на момент такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності. У разі набуття права власності на предмет іпотеки іпотекодержатель зобов'язаний відшкодувати іпотекодавцю перевищення 90 відсотків вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених іпотекою вимог іпотекодержателя.

Для державної реєстрації права власності на підставі договору іпотеки, що містить застереження про задоволення вимог іпотекодержателя шляхом набуття права власності на предмет іпотеки, також подаються, серед іншого, довідка іпотекодержателя, що містить відомості про суму боргу за основним зобов'язанням станом на дату не раніше трьох днів до дня подання документів для проведення відповідної державної реєстрації та відомості про вартість предмета іпотеки, визначену суб'єктом оціночної діяльності, станом на дату не раніше 90 днів до дня подання документів для проведення відповідної державної реєстрації (пункт 61 Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1127 (у редакції, чинній на час прийняття оскаржуваного рішення)).

Оскільки доданий товариством висновок про вартість предмета іпотеки складений більш ніж за 90 днів до переходу права власності на предмет іпотеки,

то у державного реєстратора не було підстав для реєстрації права власності на предмет іпотеки за товариством.

Верховний Суд зазначив, що на противагу доказам, поданим відповідачем, серед іншого, місцевим судом задоволено клопотання представника позивача про призначення комплексних судової будівельно-технічної (оціночно-будівельної) та судово земельно-технічної (оціночно-земельної) експертиз, на виконання яких надано висновок експерта в якому вказано, що ринкова вартість незакінченого будівництвом житлового будинку з надвірними будівлями та земельної ділянки, на якій здійснено будівництво, в рази більша, аніж подана товариством державному реєстратору оцінка земельної ділянки.

Кредитор (іпотекодержатель) при наявності заборгованості, встановленої рішенням суду, яке набрало законної сили, отримав поліпшене іпотечне майно, натомість боржник позбавлений можливості вимагати компенсації різниці від вартості майна та боргу, оскільки при здійсненні перереєстрації іпотечного майна його вартість у висновку оцінки була занижена в рази.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 серпня 2024 року у справі № 369/5543/20 (провадження № 61-3699св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121383335>.

2. Спори, що виникають із земельних правовідносин

2.1. Правило переходу права власності на частину земельної ділянки до особи, яка набула права власності на частину будівлі чи споруди, передбачене положеннями статті 377 ЦК України та статті 120 ЗК України, не застосовується в разі, якщо об'єкт нерухомого майна розміщений на земельній ділянці, що належить до земель державної або комунальної власності

07 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Ямпільської міської ради Могилів-Подільського району Вінницької області у справі за позовом ОСОБА_1 до Ямпільської міської ради Могилів-Подільського району Вінницької області про зобов'язання вчинити певні дії.

Суди встановили, що на підставі договору купівлі-продажу, укладеного між Ямпільською міською радою в особі міського голови ОСОБА_2 та позивачем за результатами електронного аукціону, остання є власником об'єкта нерухомого майна – стоматологічної поліклініки, розташованого на земельній ділянці, що перебуває у комунальній власності Ямпільської міської

територіальної громади Могилів-Подільського району Вінницької області, і не була предметом купівлі-продажу за зазначеним правочином.

Позивач звернулась до відповідача з клопотанням про передачу у власність земельної ділянки, на якій знаходиться придбана нею стоматологічна поліклініка, у порядку безоплатної приватизації, на яке отримала відмову. Їй було роз'яснено, що вона має право викупу цієї земельної ділянки.

Посилаючись на те, що рішення Ямпільської міської ради про відмову у передачі їй у власність спірної земельної ділянки у порядку безоплатної приватизації є необґрунтованим та таким, що порушує її права та законні інтереси, прийняте з порушенням вимог земельного законодавства, зокрема вимог закону, що регулює питання переходу права власності на земельну ділянку у разі набуття права власності на об'єкт нерухомого майна, що розміщений на ній, ОСОБА_1 просила суд визнати незаконним та скасувати рішення органу місцевого самоврядування та зобов'язати відповідача повторно розглянути її клопотання про передачу у власність земельної ділянки у порядку безоплатної приватизації.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції, частково задовольнив позов та визнав рішення міської ради про відмову у передачі у власність спірної земельної ділянки незаконним і скасував його, визнав за позивачем право на отримання у власність земельної ділянки, зобов'язав на черговій сесії міської ради повторно розглянути клопотання про передачу у власність спірної земельної ділянки. Судове рішення мотивовано тим, що позивач має право отримати у власність спірну земельну ділянку у порядку безоплатної приватизації, адже таке її право прямо передбачено положеннями статті 120 ЗК України. У переліку, наведеному у статтях 118, 121 ЗК України, відсутня заборона щодо безоплатної приватизації земельної ділянки з цільовим призначенням для будівництва та обслуговування будівель закладів охорони здоров'я та соціальної допомоги.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції в частині задоволених позовних вимог з огляду на таке.

Положення частини першої статті 120 ЗК України можуть застосовуватись у разі, якщо об'єкт нерухомого майна розміщений на земельній ділянці, крім земель державної, комунальної власності.

Частина одинадцята статті 120 ЗК України передбачає для власника (набувача) об'єкта нерухомого майна, розміщеного на земельній ділянці державної або комунальної власності, три варіанти набуття у власність або користування земельної ділянки державної або комунальної власності: стаття 118 ЗК України (порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами); стаття 123 ЗК України (порядок надання земельних ділянок державної або комунальної власності у користування); стаття 128 ЗК України

(порядок продажу земельних ділянок державної та комунальної власності громадянам та юридичним особам).

ОСОБА_1 звернулась до відповідача з клопотанням щодо передання у власність земельної ділянки, на якій розташована належна їй на праві власності стоматологічна поліклініка, у порядку безоплатної приватизації земельної ділянки, який визначений статтею 118 ЗК України.

Громадянин, заінтересований у приватизації земельної ділянки у межах норм безоплатної приватизації, що перебуває у його користуванні, у тому числі земельної ділянки, на якій розташовані жилий будинок, господарські будівлі, споруди, що перебувають у його власності, подає клопотання до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, що передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу (частина перша статті 118 ЗК України).

Статтею 121 ЗК України визначено вичерпний перелік категорій земельних ділянок державної або комунальної власності та їх розміри, які громадяни України мають право набути шляхом безоплатної передачі їм у власність.

Вказаною нормою права не передбачено можливості набуття права власності на земельну ділянку (як набувачем об'єкта малої приватизації) в порядку безоплатної передачі земельної ділянки комунальної власності з цільовим призначенням для будівництва та обслуговування будівель закладів охорони здоров'я та соціальної допомоги.

Оскільки спірна земельна ділянка не підлягає продажу, передачі в користування на конкурентних засадах (на земельних торгах), тому позивач має переважне право на викуп цієї земельної ділянки або права на неї чи оренди без проведення земельних торгів (частини перша, друга статті 134 ЗК України).

З огляду на те, що в справі, що переглядалася, не встановлено передачі міською радою спірної земельної ділянки, належної до земельних ділянок комунальної власності, у власність чи в користування (оренду) будь-яким фізичним або юридичним особам (земельна ділянка не перебуває у користуванні інших осіб), Верховний Суд вказав, що немає підстав для переходу відповідного права власності на таку земельну ділянку до власника нерухомого майна (стоматологічної поліклініки) ОСОБА_1 відповідно до статті 377 ЦК України та статті 120 ЗК України. Ямпільська міська рада уповноважена прийняти рішення щодо передачі спірної земельної ділянки комунальної власності на праві користування ОСОБА_1 в порядку, визначеному статтею 123 ЗК України, або на праві викупу в порядку, визначеному статтею 128 ЗК України.

Верховний Суд зазначив, що вимога позивача щодо зобов'язання відповідача повторно розглянути її клопотання про передачу їй у власність спірної земельної ділянки та, за наслідками її розгляду, прийняти рішення є

похідною від вимоги про визнання незаконним та скасування рішення ради, тому немає підстав для задоволення цієї вимоги.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції в частині задоволених позовних вимог скасував та залишив у силі в цій частині рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 серпня 2024 року у справі № 153/1548/23 (провадження № 61-3340св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120973751>.

3. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

3.1. Непогодження сторонами договору найму (оренди) такої істотної умови договору, як орендна плата (яка має бути визначена у вигляді фіксованого платежу), не свідчить про те, що такий договір неукладений

07 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу адвокатського об'єднання «Гапоненко Роман і партнери» у справі за позовом вказаного адвокатського об'єднання до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про усунення перешкод у користуванні майном.

Суди встановили, що у липні 2020 року між ОСОБА_1 (орендодавець) та АО «Гапоненко Роман і партнери» (орендар) мав місце договір найму (оренди) та укладено додаткову угоду № 1 до договору найму (оренди). За умовами договору орендодавець передав орендарю у тимчасове платне користування (оренду) майно та майнові права на 1/2 частку квартири в строк до 17 липня 2021 року. Згідно з пунктом 4.8 договору найму (оренди) розмір орендної плати може переглядатись сторонами у вересні 2020 року, у подальшому розмір орендної плати може переглядатись сторонами один раз на рік, але не раніше вересня 2021 року, у випадку не погодження сторонами зміни розміру орендної плати договір може бути розірваний однією із сторін через два місяці після попередження про розірвання договору. Додатковою угодою внесено зміни до пункту 3.1 договору, а саме збільшено строк оренди до 31 липня 2023 року; внесено зміни до пункту 4.8 договору, викладено його в новій редакції: «розмір орендної плати може переглядатись сторонами у жовтні 2020 року в розмірі не більше 15 % від суми орендної плати по договору суборенди, в подальшому розмір орендної плати може переглядатись сторонами один раз на рік, але не раніше жовтня 2021 року в розмірі не більше 40 % від суми орендної плати по договору суборенди»; внесено зміни до пункту 8.2 договору, виклавши його в новій редакції: сторони домовились, що систематичним та грубим порушенням умов договору є несплата орендарем орендної плати за користування приміщенням більш ніж за дванадцять місяців користування приміщенням;

доповнено пункт 9.11 договору: орендар не несе відповідальності за оплату комунальних послуг, які нараховані станом на 31 липня 2020 року.

Позивач просив суд зобов'язати відповідачів звільнити квартиру, усунути та не чинити перешкоди АО «Гапоненко Роман і партнери» у користуванні орендованою квартирою.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним апеляційним судом без змін, у задоволенні позову відмовлено. Судові рішення мотивовані тим, що між сторонами відсутні договірні правовідносини, оскільки сторонами не погоджено таку істотну умову договору найму (оренди), як орендна плата (яка має бути визначена у вигляді фіксованого платежу). Таким чином, договір найму (оренди) є неукладеним.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій, зокрема в частині позовних вимог до ОСОБА_2 про усунення перешкод у користуванні майном, з огляду на таке.

Плата за користування майном (стаття 762 ЦК України) є тим еквівалентом, який отримує наймодавець за те, що надав в найм майно. Вона може виражатися як в грошовій (що загально прийнято в цивільному обороті), так і в натуральній формі (наприклад, надання послуг наймодавцеві чи виконання робіт). Якщо сторони визначили плату за користування в грошовій формі, то це може бути як фіксований платіж, так і відсоткове значення.

За загальним правилом сторони договору найму самостійно визначають розмір плати. Тому за користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму. Законодавець в такому універсальному регуляторі приватних відносин як ЦК не кваліфікує плату за користування майном як істотну умову договору.

Для тих випадків, коли сторони не домовилися про розмір плати, він визначається з урахуванням споживчої якості речі; інших обставин, які мають істотне значення. До таких можна віднести, зокрема, рік виробництва речі, її функціональні властивості, розташування речі тощо. Тобто у разі коли в договорі найму (оренди) не визначений розмір орендної плати, «вмикається» той інструментарій (спосіб визначення плати), що закріпив законодавець у другому реченні частини першої статті 762 ЦК України. Тому навіть у тому разі якщо сторони не домовилися про розмір плати у договорі найму (оренди), – це не «знищує» такий договір.

Верховний Суд зауважив, що договір, і зокрема договір найму (оренди), вчиняється для того, щоб породити відповідний результат, а не для того, щоб згодом констатувати його неукладеність, вочевидь, для того, щоб не виконувати обов'язки, які з'явилися з такого договору.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення судів першої та апеляційної інстанцій в частині позовних вимог до ОСОБА_2 про усунення

перешкод у користуванні майном скасував, справу в цій частині передав на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 серпня 2024 року у справі № 757/18462/21-ц (провадження № 61-1829св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121003090>.

3.2. ЦК України як основний регулятор приватних відносин не передбачає такої конструкції, як встановлення для кредитора правового режиму солідарності поза його волею, тому в разі відмови в задоволенні позовних вимог кредитора про солідарне стягнення заборгованості за договорами позики до одного з боржників, який не оскаржує судове рішення, у суду відсутні підстави для задоволення таких вимог за касаційною скаргою іншого боржника

14 серпня 2024 року у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення заборгованості за договорами позики в солідарному порядку.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції в частині солідарного стягнення коштів з ОСОБА_3 скасував та ухвалив у цій частині нове рішення, яким у задоволенні позовних вимог відмовив. В іншій частині судове рішення залишив без змін. Суд апеляційної інстанції керувався тим, що, визнаючи боргове зобов'язання за договорами позики спільним боргом подружжя, місцевий суд не перевіряв, чи взяті в борг грошові кошти були використані в інтересах сім'ї.

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції в частині відмови у задоволенні позовних вимог до ОСОБА_3 про солідарне стягнення заборгованості за договорами позики та звернув увагу на таке.

Цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (частина перша статті 1 ЦК України).

Особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд (частина перша статті 12 ЦК України).

У справі, що переглядається, позивач, якій у задоволенні позовних вимог до ОСОБА_3 про солідарне стягнення коштів за договорами позики відмовлено, не скористалася своїм правом подання касаційної скарги, приєднання до касаційної скарги ОСОБА_2 (іншого відповідача). Така процесуальна поведінка позивача свідчить про згоду з оскарженою постановою апеляційного суду в частині відмови у задоволенні її вимог до ОСОБА_3, тому суд касаційної інстанції не мав підстав для задоволення позову до ОСОБА_3 за касаційною

скаргою іншого відповідача. ОСОБА_2 не посилався на наявність у нього повноважень діяти в інтересах позивача, таких доказів не надав.

Верховний Суд акцентував увагу, що автономія волі та приватний інтерес є підвалинами сучасного приватного права. Завдання приватного права полягає у напрацюванні таких правил, які максимально забезпечують автономію волі та реалізацію приватного інтересу кожної особи, без порушення прав і інтересів інших осіб. ЦК України, як основний регулятор приватних відносин, не передбачає такої конструкції, як встановлення для кредитора правового режиму солідарності поза його волею, а за бажанням його боржника.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду в частині відмови у задоволенні позовних вимог до ОСОБА_3 про солідарне стягнення заборгованості за договорами позики залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 серпня 2024 року у справі № 601/1396/21 (провадження № 61-6001св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121351895>.

4. Спори, що виникають із трудових правовідносин

4.1. Зміна істотних умов праці відбувається за тією самою посадою, у тій самій установі, де працівник працював до такої зміни. Пропозиція обійняти інші посади не є зміною істотних умов праці.

Факт скорочення зі штатного розпису підприємства посади внаслідок об'єднання структурних підрозділів виключає можливість звільнення працівника, який обіймав таку посаду, за пунктом 6 частини першої статті 36 КЗпП України, оскільки відсутні передбачені частиною третьою статті 32 КЗпП України обставини

27 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Комунального некомерційного підприємства «Міська клінічна лікарня № 1» Одеської міської ради (далі – КНП «МКЛ № 1» ОМР) у справі за позовом ОСОБА_1 до КНП «МКЛ № 1» ОМР про визнання незаконними та скасування наказів, поновлення на посаді та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суди встановили, що позивач перебувала у трудових відносинах з КНП «МКЛ № 1» ОМР та обіймала посаду завідуючої клініко-діагностичною лабораторією КНП «МКЛ № 1» ОМР. У зв'язку зі змінами істотних умов праці її переведено на посаду лікаря-лаборанта лабораторії відділення екстреної медичної невідкладної допомоги без зміни оплати праці. Позивач відмовилась працювати на посаді, на яку її було переведено, тому її звільнено з посади

лікаря-лаборанта лабораторії відділення екстреної медичної невідкладної допомоги на підставі пункту б частини першої статті 36 КЗпП України.

Посилаючись на те, що скорочення зі штатного розпису підприємства посади внаслідок об'єднання структурних підрозділів виключає можливість звільнення працівника, який її обіймав за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України, оскільки відсутні передбачені частиною третьою статті 32 КЗпП України обставини, позивач просила суд визнати незаконним та скасувати наказ в частині її переведення на іншу посаду, визнати незаконним та скасувати наказ про її звільнення, поновити її на попередній посаді та стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову. Судове рішення мотивовано тим, що зміна роботодавцем істотних умов праці була зумовлена виробничою необхідністю, позивач була попереджена про такі зміни завчасно, із дотриманням вимог закону, проте відмовилась від виконання роботи в нових умовах праці, що свідчить про правомірність наказу щодо її звільнення.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення про задоволення позову. Апеляційний суд керувався тим, що переведення позивача на іншу посаду та подальше звільнення за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України відбулися з порушенням норм трудового законодавства.

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Положеннями статті 32 КЗпП України передбачено, що переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом з підприємством, установою, організацією допускається тільки за згодою працівника, за винятком випадків, передбачених у статті 33 цього Кодексу, та в інших випадках, передбачених законодавством. Не вважається переведенням на іншу роботу і не потребує згоди працівника переміщення його на тому ж підприємстві, в установі, організації на інше робоче місце, в інший структурний підрозділ у тій же місцевості, доручення роботи на іншому механізмі або обладнанні у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором. Про зміну істотних умов праці – систем та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших – працівник повинен бути повідомлений не пізніше ніж за два місяці. Якщо колишні істотні умови праці не може бути збережено, а працівник не згоден на продовження роботи в нових умовах, то трудовий договір припиняється за пунктом б частини першої статті 36 цього Кодексу.

Припинення трудового договору за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України у разі відмови працівника від продовження роботи зі зміненими істотними умовами праці може бути визнане обґрунтованим, якщо зміна істотних умов праці при продовженні роботи за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою викликана змінами в організації виробництва і праці (раціоналізацією робочих місць, введенням нових форм організації праці, у тому числі перехід на бригадну форму організації праці, і, навпаки, впровадженням передових методів, технологій тощо).

Зміни в організації виробництва та праці роботодавця не можуть бути підставою для зловживань та незаконного звільнення працівника, а тому роботодавець під час процедури звільнення зобов'язаний забезпечити дотримання трудових прав працівника, який є слабшою ланкою у трудових правовідносинах.

Верховний Суд зазначив, що зміна істотних умов праці відбувається за тією самою посадою, у тій самій установі, де працівник працював до такої зміни. Пропозиція обійняти інші посади не є зміною істотних умов праці.

Факт скорочення посади сам по собі виключає звільнення за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України, оскільки відсутні передбачені частиною третьою статті 32 КЗпП України обставини. Про визначену частиною третьою статті 32 КЗпП України зміну істотних умов праці та, відповідно, припинення трудового договору за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України можливо говорити тоді, коли посада працівника не скорочується, а лише змінюються істотні умови праці за цією посадою.

Посаду, яку обіймала позивач, було скорочено зі штатного розпису підприємства внаслідок об'єднання лабораторій, сам факт чого виключає звільнення її за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України, оскільки відсутні передбачені частиною третьою статті 32 КЗпП України обставини.

Роботодавець не повідомляв позивача про зміну істотних умов праці за своєю посадою, жодних пропозицій щодо переведення на іншу роботу вона не отримувала.

Оскільки звільнення ОСОБА_1 фактично відбулось за наслідками скорочення посади, а не відмови від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці, тому оскаржувані накази відповідача підлягають скасуванню.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 серпня 2024 року у справі № 521/1892/22 (провадження № 61-1538св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121246574>.

4.2. Якщо при прийнятті рішення про звільнення працівника на підставі наявності в останнього реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом України «Про запобігання корупції», роботодавець не здійснив достатніх заходів з метою застосування інших способів врегулювання конфлікту інтересів, передбачених частиною першою статті 29 Закону України «Про запобігання корупції», крім звільнення, що є крайньою мірою, зокрема перегляд обсягу службових повноважень, переведення особи на іншу посаду (пункти 4, 5 частини першої статті 29 указанного Закону), це свідчить про недотримання роботодавцем норм антикорупційного й трудового законодавства щодо процедури врегулювання конфлікту інтересів

28 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Національного дендрологічного парку «Софіївка» Національної академії наук України (далі – НДП «Софіївка») у справі за позовом ОСОБА_1 до НДП «Софіївка» про визнання протиправним та скасування наказу, поновлення на посаді та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суди встановили, що позивача прийнято на посаду завідуючого відділу наукової інформації НДП «Софіївка» з 01 червня 2022 року.

Згідно з доповідною запискою від 25 вересня 2023 року, поданою на ім'я в.о. директора НДП «Софіївка», надійшло повідомлення про можливий конфлікт інтересів у деяких працівників, зокрема в НДП «Софіївка» на посаді завідувача відділу наукової інформації працює ОСОБА_1, при цьому на підприємстві працює також ОСОБА_2, яка є її матір'ю і займає посаду організатора екскурсій. Зазначені особи повідомлень, інформації, заяв тощо про те, що є близькими особами не надавали.

Відповідно до повідомлення від 26 вересня 2023 року № 01 позивачу запропоновано надати пояснення щодо інформації, викладеної у доповідній записці, а також запропоновано переведення на вакантні посади, однак доказів отримання нею таких повідомлень немає.

Наказом НДП «Софіївка» до ОСОБА_1 застосовано захід врегулювання конфлікту інтересів – звільнення, оскільки конфлікт інтересів не може бути врегульований в інший спосіб, у тому числі через відсутність згоди працівника на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Посилаючись на порушення процедури виявлення та врегулювання конфлікту інтересів, порядок звільнення у зв'язку з наявністю такого конфлікту інтересів, а також неповідомлення про суть та характер наявного конфлікту інтересів, невжиття будь-яких заходів врегулювання конфлікту інтересів у спосіб, відмінний від звільнення (у випадку наявності реального конфлікту інтересів), відсутність пропозицій будь-якої посади, переведення на яку мало

б результатом врегулювання конфлікту інтересів, невиконання процедури завчасного повідомлення профспілкового органу підприємства про звільнення працівника, а також застосування найбільш суворого способу врегулювання конфлікту інтересів – звільнення, позивач просила суд визнати протиправним та скасувати наказ про звільнення, поновити її на посаді завідувача відділу наукової інформації НДП «Софіївка» та стягнути з відповідача на її користь середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, позов задовольнив частково, визнав незаконним та скасував наказ про застосування заходу врегулювання конфлікту інтересів – звільнення, поновив позивача на роботі. Судові рішення мотивовані тим, що відповідач не надав належних та допустимих доказів існування законних підстав для звільнення позивача, не обґрунтував наявності конфлікту інтересів у неї, а також те, що інші заходи зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів не могли бути застосовані.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій в частині задоволення позову та звернув увагу на таке.

У пункті 4-1 частини першої статті 41 КЗпП України визначені додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов, зокрема передбачено можливість розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу у випадку наявності у працівника реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом України «Про запобігання корупції».

Закон України «Про запобігання корупції» визначає, що певні особи зобов'язані, зокрема, повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, безпосереднього керівника. У випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі вона повідомляє Національне агентство з питань запобігання корупції чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно.

Звільнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи із займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється лише в разі, якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, тобто звільнення особи є крайнім способом врегулювання конфлікту інтересів.

Верховний Суд погодився з висновками судів, які встановили, що відповідач при прийнятті рішення про звільнення позивача не здійснив достатніх заходів з метою застосування інших способів врегулювання конфлікту інтересів, передбачених частиною першою статті 29 Закону України «Про запобігання корупції», крім звільнення, що є крайньою мірою, зокрема, перегляду обсягу службових повноважень, переведення особи на іншу посаду (пункти 4, 5 частини першої статті 29 указаного Закону) та зазначив, що відповідач не дотримався норм антикорупційного й трудового законодавства при звільненні позивача, тому порушене право останньої підлягає захисту шляхом поновлення на роботі.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій в частині задоволення позову залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 серпня 2024 року у справі № 705/5802/23 (провадження № 61-9314св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295626>.

5. Спори, що виникають із житлових правовідносин

5.1. Тривалий час проживання особи в житлі, незалежно від його правового режиму, є достатньою підставою для того, щоб вважати відповідне житло належним такій особі в розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а тому наступне виселення її з відповідного житла є не виправданим втручанням у приватну сферу особи, порушенням прав на повагу до житла.

Відсутність ордера на вселення у спірне приміщення сама по собі не є підставою для висновку, що житло, займане особою тривалий час, за наявності достатніх триваючих зв'язків з конкретним місцем проживання, не є житлом у розумінні пункту 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

27 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом керівника Правобережної окружної прокуратури міста Дніпра в інтересах держави в особі Дніпровської міської ради до ОСОБА_1 про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження комунальним майном шляхом виселення.

Прокурор зазначав, що відповідач проживає у квартирі, яка перебуває у власності Дніпровської міської ради, не має правових підстав користування квартирою, у тому числі й проживати в ній.

Дніпровська міська рада як власник комунального майна, будучи обізнаною про вказані факти, належних заходів з метою припинення порушень,

що виникли внаслідок неналежної поведінки відповідача, не вжила. Відповідач продовжує незаконно володіти та користуватися вказаною квартирою, що перебуває у комунальній власності, чим створює перешкоди власнику майна в реалізації своїх законних прав та інтересів.

Ураховуючи викладене, прокурор просив виселити відповідача з квартири без надання іншого житлового приміщення.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, позов задовольнив, оскільки позовні вимоги є обґрунтованими та доведеними.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Положеннями статті 9 ЖК України передбачено, що ніхто не може бути виселений із займаного приміщення або обмежений у праві користування ним інакше, як на підставах і в порядку, передбачених законодавством.

У частині третій статті 116 ЖК України передбачено, що осіб, які самоправно зайняли жиле приміщення, виселяють без надання їм іншого жилого приміщення.

Такими, що самоправно зайняли жиле приміщення, вважаються особи, які вселилися до нього самовільно без будь-яких підстав, а саме без відповідного рішення про надання їм цього приміщення та відповідно ордеру на житлове приміщення. Виселення цих осіб пов'язане з відсутністю у них будь-яких підстав для зайняття жилої площі.

Оскільки ОСОБА_1 звернулась до ПАТ «Укртелеком» із заявою про надання їй дозволу на проживання в орендованому приміщенні та вселилася до нього зі згоди ПАТ «Укртелеком» (протилежного не встановлено), яке на той час було орендарем цього приміщення, тому проживання її у квартирі не може вважатися самовільним.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово зазначав, що тривалий час проживання особи в житлі, незалежно від його правового режиму, є достатньою підставою для того, щоб вважати відповідне житло належним такій особі в розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), тому наступне виселення її з відповідного житла є не виправданим втручанням у приватну сферу особи, порушенням прав на повагу до житла.

При вирішенні справи про наявність передбачених законом підстав для виселення особи суд у кожній конкретній справі, керуючись принципом верховенства права, повинен провести оцінку на предмет того, чи є втручання у право особи на повагу до її житла не лише законним, а й «необхідним у демократичному суспільстві». Інакше кажучи, воно має відповідати «нагальній суспільній необхідності», зокрема бути співрозмірним із переслідуваною законною метою.

Верховний Суд вказав, що тривале проживання відповідача у спірному житлі є достатньою підставою для того, щоб вважати це житло належним їй в розумінні статті 8 Конвенції. Відсутність ордера на вселення у спірне приміщення саме по собі не є підставою для висновку, що займане відповідачем з 2012 року житло за таких фактичних обставин справи, за наявності достатніх триваючих зв'язків з конкретним місцем проживання, не є житлом у розумінні пункту 1 статті 8 Конвенції.

Не встановивши чи є у ОСОБА_1 інше житло, суд зробив передчасний висновок про можливість задоволення позову.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 серпня 2024 року у справі № 201/193/22 (провадження № 61-16334св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121411630>.

6. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

6.1. Якщо один із подружжя не звертався до іншого з подружжя із пропозиціями про внесення змін до договору про поділ майна подружжя щодо визначення конкретного переліку майна, яке за умовами договору є речами домашнього вжитку, не направляв претензій щодо передання конкретних речей домашнього вжитку, які погоджені сторонами договору, інший з подружжя не відмовлявся їх передати, то немає підстав для розірвання укладеного сторонами договору у зв'язку з істотним порушенням його умов.

Саме по собі невизначення в договорі про поділ майна подружжя конкретного переліку майна, яке є речами домашнього вжитку, не є підставою для його розірвання

21 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання договору та поділ майна подружжя.

Суди встановили, що між сторонами в справі укладено нотаріально посвідчений договір про поділ майна подружжя, за умовами якого вони досягли згоди добровільно розділити майно, придбане ними за час перебування у зареєстрованому шлюбі, правовий режим якого не змінено та перебуває у спільній сумісній власності. За умовами договору в особисту приватну власність відповідача перейшло таке майно: квартира та автомобіль, а в особисту приватну власність позивача – предмети домашнього вжитку, перелік яких не визначений у договорі.

Позивач зазначав, що виконав умови договору про поділ майна подружжя, однак відповідач своїх зобов'язань не виконує, оскільки немає визначення предметного та кількісного складу майна (предметів), яке підлягає передачі. Посилаючись на невизначення в договорі про поділ майна подружжя конкретного переліку майна, яке підлягає передачі, просив суд розірвати укладений договір з підстав порушення однією із сторін договору його умов.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено.

Суд апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове судове рішення, яким у задоволенні позову відмовив. Судове рішення мотивовано недоведеністю заявлених вимог. Вимоги про розірвання договору є безпідставними і такими, що не направлені на виконання умов укладеного сторонами договору, адже позивач не вимагає передання у його власність майна, на яке він претендував та яке він бажав отримати за результати спільної згоди щодо поділу майна, а фактично ставить питання про новий поділ квартири та автомобіля, яка за згодою сторін перейшла у власність відповідача. Позивач не звертався до відповідача із пропозиціями про внесення змін до договору щодо визначення конкретного переліку майна, який визначений у договорі як речі домашнього вжитку, не направляв їй претензій щодо передання конкретних речей домашнього вжитку, які погоджені сторонами договору і відповідач відмови з приводу цього не висловлювала.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 ЦК України).

Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, установлених договором або законом (частина друга статті 651 ЦК України).

В СК України не визначено підстав розірвання договору про поділ майна подружжя, тому не виключається розірвання такого договору внаслідок істотного порушення чи в інших випадках, встановлених договором або законом.

Сторона, яка порушує питання про розірвання чи зміну договору, має довести наявність порушення договору та наявність шкоди, завданої цим порушенням другою стороною. Йдеться про таке порушення договору однією зі сторін, яке спричиняє для другої сторони неможливість досягнення нею цілей договору.

Позивач не звертався до відповідача із пропозиціями про внесення змін до договору щодо визначення конкретного переліку майна, який визначений у договорі як речі домашнього вжитку, не направляв їй претензій щодо передання конкретних речей домашнього вжитку, які погоджені сторонами договору, відповідач не відмовлялася їх передати, тому Верховний Суд

погодився з висновками суду апеляційної інстанції про відсутність підстав для розірвання укладеного сторонами договору з підстав істотного порушення відповідачем його умов, адже позивач не довів належними і допустимими доказами істотного порушення відповідачем умов договору про поділ майна подружжя та ступеня позбавлення позивача того, на що він розраховував, вважав, що підстав для розірвання вказаного договору немає.

Вимоги позивача про поділ майна подружжя є похідними від вимог про розірвання договору, тому також не підлягають задоволенню.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 серпня 2024 року у справі № 752/13657/21 (провадження № 61-4262св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121222016>.

6.2. Заява (згода) одного з подружжя як співвласника майна, що є спільною сумісною власністю подружжя, на передачу майна в іпотеку іншим з подружжя посвідчується нотаріусом без використання спеціальних бланків нотаріальних документів, за винятком заяв в електронній формі, заяв та примірників документів, що залишаються у справах нотаріуса

07 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Кредитні ініціативи» (далі – ТОВ «Кредитні ініціативи») у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, публічного акціонерного товариства «Промінвестбанк» (далі – ПАТ «Промінвестбанк»), ТОВ «Кредитні ініціативи», яке є правонаступником ПАТ «Промінвестбанк», про визнання іпотечних договорів недійсними.

Суди встановили, що у період перебування ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у шлюбі останній передав в іпотеку банку земельну ділянку та об'єкт нерухомості (автомагазин).

Позивач вказувала, що за час перебування у шлюбі вона з ОСОБА_2 набули спільне майно, зокрема, збудували автомагазин та придбали за спільні кошти земельну ділянку. Зазначені об'єкти нерухомості були оформлені на ОСОБА_2.

Посилаючись на те, що іпотечні договори укладені без її згоди, що суперечить вимогам чинного законодавства, зокрема статті 65 СК України, статті 6 Закону України «Про іпотеку», ОСОБА_1 просила визнати недійсними іпотечні договори.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, позов задовольнив. Судові рішення мотивовані тим, що майно, яке є

у спільній сумісній власності, може бути передане в іпотеку лише за нотаріально посвідченою згодою всіх співвласників, тому відсутність такої згоди свідчить про невідповідність договору іпотеки актам цивільного законодавства.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанції з огляду на таке.

Правочини щодо належного подружжю на праві спільної сумісної власності майна, які потребують обов'язкового нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також правочини щодо іншого цінного майна можуть бути посвідчені нотаріусом за наявності письмової згоди другого з подружжя.

Якщо в заяві другого з подружжя про згоду на відчуження спільного майна вказано, кому персонально (прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, найменування юридичної особи) він погоджується продати, подарувати, заставити тощо спільно набуте майно, чи вказано ціну продажу, інші умови укладення угоди, нотаріус при її посвідченні зобов'язаний перевірити додержання умов, зазначених у такій заяві.

На спеціальних бланках нотаріальних документів викладаються правочини, для яких чинним законодавством встановлено обов'язкову нотаріальну форму (крім засновницьких договорів та установчих актів); правочини, для яких чинним законодавством не передбачено обов'язкової нотаріальної форми, але які посвідчуються на бажання сторін; договори про розірвання всіх згаданих правочинів, а також про внесення змін та доповнень до нотаріально посвідчених правочинів; свідоцтва про встановлення опіки над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, а також фізичної особи, місце перебування якої невідоме; свідоцтва про право на спадщину; свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; свідоцтва про придбання майна з публічних торгів (аукціонів); свідоцтва виконавця заповіту; свідоцтва про посвідчення фактів (підпункти 16-19 пункту 2 цієї Інструкції); свідоцтва про посвідчення та прийняття на зберігання секретних заповітів; свідоцтва про прийняття на зберігання документів; свідоцтва про передачу заяв фізичних і юридичних осіб іншим фізичним і юридичним особам; акти про морські протести та протести векселів; дублікати документів (абзаци третій, шостий, одинадцятий пункту 5 Інструкції про порядок вчинення дій нотаріусами, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 03 березня 2004 року № 20/5).

Зазначені нотаріальні дії, виконані без використання спеціального бланка, є нечинними.

На спеціальних бланках виконуються всі примірники документів, за винятком примірника, який залишається у справах нотаріуса або державного нотаріального архіву. На цьому примірнику нотаріус указує серію та номери використаних на нотаріальну дію спеціальних бланків. Серія та номер

використаного бланка зазначаються також у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій у графі «Зміст нотаріальної дії».

Верховний Суд зазначив, що нечинним є лише той документ, який посвідчений нотаріусом без використання спеціальних бланків нотаріальних документів, за винятком заяв у електронній формі, заяв та примірників документів, що залишаються у справах нотаріуса.

Ненадання одним із подружжя згоди на передання іншим з подружжя спільного майна в іпотеку саме по собі не має правового значення без доведення обставини недобросовісності банку та не може бути єдиною підставою для визнання договору іпотеки недійсним.

Враховавши, що позивач не надала до суду належних та достовірних доказів того, що вона надані нотаріусом заяви не підписувала та згоди на передання майна в іпотеку не надавала та що банк діяв недобросовісно, Верховний Суд зробив висновок про відсутність підстав для визнання договорів іпотеки недійсними.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення судів першої та апеляційної інстанції скасував та ухвалив нове судове рішення про відмову у задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 серпня 2024 року у справі № 308/2823/19 (провадження № 61-9120св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104444>.

7. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

7.1. У договірних правовідносинах вкладника з банком, які регулюються нормами цивільного законодавства, на вкладника покладається обов'язок доведення, що внаслідок дій чи бездіяльності Національного банку України він позбавлений можливості повернути грошові кошти з банківських рахунків, що завдало йому шкоди

21 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, в інтересах якого діє адвокат, у справі за позовом ОСОБА_1 до держави Україна в особі Державної казначейської служби України, Національного банку України (далі – НБУ) про відшкодування шкоди, заподіяної протиправною бездіяльністю та незаконним рішенням органу державної влади.

Суди встановили, що між товариством з обмеженою відповідальністю «Екоресурс-Груп» (далі – ТОВ «Екоресурс-Груп») (правонаступником якого у спірних правовідносинах є позивач) та публічним акціонерним товариством «Комерційний банк «Хрещатик» (далі – ПАТ «КБ «Хрещатик») виникли договірні

відносини за договором банківського рахунку юридичної особи та за Генеральною угодою про розміщення коштів суб'єктів господарювання на депозит банку.

ПАТ «КБ «Хрещатик» був віднесений до категорії неплатоспроможних та у банку запроваджено тимчасову адміністрацію. У зв'язку із введенням у ПАТ «КБ «Хрещатик» ліквідаційної процедури банк повідомив товариство про наявність перед ним боргу в розмірі 505 221,03 грн і включення його грошових вимог до сьомої черги, тобто визнав строк виконання зобов'язання таким, що настав.

Між позивачем та ТОВ «Екоресурс-Груп» укладено договір відступлення права вимоги, за яким товариство передало йому як новому кредитору своє право вимоги від ПАТ КБ «Хрещатик» боргу в розмірі 505 221,03 грн, що виник внаслідок невиконання останнім своїх обов'язків за договорами. ОСОБА_1 звернувся до ПАТ «КБ «Хрещатик» з вимогою щодо перерахування грошових коштів, проте така залишилася без відповіді.

Позивач зазначав, що як новий кредитор отримав право вимоги від ПАТ КБ «Хрещатик» на суму боргу в розмірі 505 221,03 грн, а також 3 % річних за неналежне виконання грошового зобов'язання та інфляційних втрат за весь час прострочення виконання грошового зобов'язання.

Посилаючись на неправомірну бездіяльність НБУ щодо невжиття належних заходів забезпечення захисту законних інтересів вкладників і кредиторів щодо безпеки збереження коштів на банківських рахунках ПАТ «КБ «Хрещатик», а також неприйняття своєчасно рішення про застосування адекватного заходу впливу до ПАТ «КБ «Хрещатик», ОСОБА_1 просив суд стягнути з Державного бюджету України на його користь шкоду, завдану незаконною діяльністю органу державної влади, а також його незаконним рішенням, за рахунок бюджетних асигнувань НБУ в розмірі 923 746,13 грн, що складається з 505 221,03 грн – основної суми, 418 525,10 грн – інфляційних втрат.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив. Судові рішення мотивовані відсутністю причинно-наслідкового зв'язку між діями НБУ та настанням заявленої позивачем шкоди.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Предметом позову у справі, що переглядалася, є вимога до держави Україна в особі Державної казначейської служби України про відшкодування шкоди, завданої НБУ позивачу як кредитору ПАТ «КБ «Хрещатик».

Відносини, що виникають у зв'язку із виведенням неплатоспроможних банків з ринку та ліквідацією таких банків, регулюються, зокрема Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Під час тимчасової адміністрації не здійснюється задоволення вимог вкладників та інших кредиторів банку, примусове стягнення коштів та майна банку, звернення стягнення на майно банку, накладення арешту на кошти та майно банку. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) у порядку, визначеному статтею 51 Закону, здійснює продаж майна банку, що ліквідується. Кошти, одержані в результаті ліквідації та продажу майна (активів) банку, спрямовуються Фондом на задоволення вимог кредиторів в порядку черговості, встановленої статтею 52 цього Закону, зокрема вимоги юридичних осіб – клієнтів банку, які не є пов'язаними особами банку, погашаються Фондом у цьому чергу (статті 36, 51, 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

Оскільки між позивачем і ПАТ «КБ «Хрещатик» виникли договірні відносини, і на момент звернення позивача до суду з позовом в банку була розпочата процедура ліквідації, унеможлиблюється стягнення коштів у будь-який інший спосіб, аніж це передбачено Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Під час вирішення спорів про відшкодування шкоди на підставі статті 1173 ЦК України доказуванню підлягають факт завдання шкоди, протиправність дій завдавача шкоди, причинний зв'язок між протиправною дією чи бездіяльністю і негативними наслідками. Відсутність хоча б одного з таких елементів виключає відповідальність за завдання шкоди.

Наявність шкоди, протиправність дій її завдавача і причинний зв'язок між його діями та шкодою підлягають доказуванню на загальних підставах і відповідно до статей 12, 81 ЦПК України є обов'язком позивача.

Обов'язковою умовою відшкодування завданих збитків та майнової шкоди є порушення прав особи внаслідок незаконних дій або бездіяльності та наявність реального збитку та шкоди.

Верховний Суд зазначив, що, врахувавши наявність договірних правовідносин між ТОВ «Екоресурс-Груп» (правонаступником якого у спірних правовідносинах є позивач) та ПАТ «КБ «Хрещатик», які регулюються нормами цивільного законодавства, та недоведення позивачем завдання йому шкоди НБУ, внаслідок дій чи бездіяльності якого він позбавлений можливості повернути кошти з банківських рахунків, суди попередніх інстанцій правильно відмовили у задоволенні позову.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд залишив рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 серпня 2024 року у справі № 404/6399/22 (провадження № 61-3289св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204499>.

8. Справи окремого провадження

8.1. На справи про визнання фізичної особи недієздатною не поширюється загальне правило про залишення заяви без розгляду в разі виникнення спору про право цивільне, оскільки визнання особи недієздатною не надає їй можливості брати участь у процесі, а її інтереси в суді буде представляти законний представник. Наявність помічника в такій особі не свідчить про спір про право

21 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за заявою ОСОБА_1 і ОСОБА_2 про визнання особи недієздатною, встановлення опіки та призначення опікуна.

Суди встановили, що ОСОБА_4 є батьком ОСОБА_2 і дідом ОСОБА_1. ОСОБА_4 призначено помічника дієздатної фізичної особи ОСОБА_7.

Заявники зазначали, що ОСОБА_4 проживає окремо від них, є інвалідом I групи (відсутні обидві ноги), останні роки має проблеми з пам'яттю, не може самостійно одягнутися, приготувати собі їжу, не розуміє обставин, що відбуваються навколо нього, не може дати оцінку своїм діям чи діям оточуючих, не може висловлювати свої думки, самостійно з дому вийти та самостійно підтримувати своє життєзабезпечення, тобто має психічне захворювання.

Крім того, заявники вказували, що останнім часом хвороба ОСОБА_4 почала прогресувати.

Посилаючись на те, що ОСОБА_1 за станом здоров'я, моральними та діловими якостями може виконувати обов'язки опікуна над недієздатною особою, має можливість дбати про діда, створювати необхідні побутові умови, забезпечувати його доглядом і лікуванням, постійно проживаючи з ним, заявники просили визнати ОСОБА_4 недієздатним, встановити над ним опіку, призначивши йому опікуна ОСОБА_1.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, залишив заяву без розгляду. Судові рішення мотивовані тим, що встановлення опіки на користь заявників у цій справі за наявності у ОСОБА_4 офіційного помічника, який здійснює за ним постійний догляд, свідчить про наявність спору про право, який не може бути вирішено в порядку окремого провадження.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Суд розглядає в порядку окремого провадження справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (пункт 1 частини другої статті 293 ЦПК України).

Якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах (частина шоста статті 294 ЦПК України).

Верховний Суд зазначив, що предметом судової діяльності у випадку визнання фізичної особи недієздатною є безпосереднє визначення наявності підстав для встановлення такого правового стану фізичної особи, як недієздатність. За рішенням суду фізична особа визнається недієздатною повністю, а не відносно конкретної правочину, вчиненої нею.

Від вирішення питання щодо дієздатності громадянина залежить можливість його участі у розв'язанні інших цивільних справ. Тому заяви про визнання громадянина недієздатним підлягають розгляду окремо від інших вимог у порядку, передбаченому ЦПК України. Одночасно зі спором про право цивільне питання про недієздатність громадянина суд може вирішувати лише в тому разі, коли спір виник після смерті цього громадянина.

Загальне правило, що у разі виникнення спору про право цивільне під час розгляду справи окремого провадження суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах, не поширюється на справи про визнання фізичної особи недієздатною. Це пояснюється тим, що визнання особи недієздатною не надає їй можливості брати участь у процесі, а її інтереси в суді буде представляти законний представник. Тому при вирішенні спору про право цивільне, коли одна із сторін є психічно хворою особою, повинно відбутися визнання цієї особи недієздатною.

Наявність помічника у ОСОБА_4 не свідчить про спір про право.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення скасував, справу направив для розгляду до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 серпня 2024 року у справі № 201/1531/23 (провадження № 61-6862св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121222017>.

9. Застосування норм процесуального права

9.1. У разі відсутності відкритого виконавчого провадження та доказів щодо можливого відкриття виконавчого провадження в майбутньому підстав для заміни стягувача у виконавчому провадженні немає.

Матеріальне правонаступництво без процесуальної мети не є достатньою підставою для заміни стягувача у виконавчому провадженні

01 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яка підписана представником ОСОБА_3, у справі за заявою товариства з обмеженою відповідальністю «Консалт Солюшенс» (далі – ТОВ «Консалт Солюшенс») про заміну сторони (стягувача) у виконавчому провадженні правонаступником.

Заявник зазначав, що судовим рішенням стягнуто з ОСОБА_1, ОСОБА_2 на користь публічного акціонерного товариства комерційний банк «Надра» (далі – ПАТ КБ «Надра») кредитну заборгованість у розмірі 606 282,66 грн. Між ПАТ КБ «Надра» і ТОВ «Консалт Солюшенс» укладений договір про відступлення прав вимоги, за яким до ТОВ «Консалт Солюшенс» перейшло право вимоги до ОСОБА_1, ОСОБА_2 кредитної заборгованості. ТОВ «Консалт Солюшенс» сплатило ПАТ КБ «Надра» грошові кошти в порядку пункту 4 договору до моменту набуття чинності договором у розмірі 1 568 700,27 грн. Таким чином, ПАТ КБ «Надра» вибуло як сторона із виконавчого провадження. Тому заявник просив замінити стягувача ПАТ «КБ «Надра» його правонаступником ТОВ «Консалт Солюшенс» у виконавчому провадженні про стягнення з ОСОБА_1, ОСОБА_2 заборгованості за кредитним договором.

Суд першої інстанції заяву задовольнив, змінив стягувача у виконавчому провадженні.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції змінив та виклав його мотивувальну і резолютивну частини в редакції своєї постанови, зокрема вказав, що стягувач підлягає заміні у виконавчому листі. Рішення суду мотивовано тим, що суд першої інстанції зробив правильний висновок про заміну сторони ПАТ «КБ Надра», на користь якого постановлено судові рішення, оскільки без заміни сторони стягувача ТОВ «Консалт Солюшенс» як правонаступник позбавлене процесуальної можливості ставити питання про відкриття виконавчого провадження та вчиняти інші дії згідно з нормами Закону України «Про виконавче провадження».

За фактичними обставинами справи відбувається заміна стягувача у виконавчому документі до відкриття виконавчого провадження, тому зазначення заявником про заміну сторони у виконавчому провадженні є помилковим.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

На стадії виконання судового рішення як на завершальній стадії судового провадження можлива заміна сторони у виконавчому провадженні як юридичному процесі правонаступником за наявності відкритого виконавчого провадження. Після відкриття виконавчого провадження та до його закінчення заміна сторони виконавчого провадження (з одночасною заміною відповідного учасника справи) правонаступником здійснюється у порядку, передбаченому

статтею 442 ЦПК України з урахуванням підстав, визначених статтею 55 ЦПК України. У цьому випадку приписи статті 442 ЦПК України, що містить процесуальні особливості здійснення правонаступництва у виконавчому провадженні, застосовуються разом з положеннями статті 55 ЦПК України.

Натомість як до відкриття виконавчого провадження, так і після його закінчення заміна учасника справи правонаступником здійснюється на підставі статті 55 ЦПК України, а в окремих випадках також на підставі частини п'ятої статті 442 ЦПК України. Відповідно, тільки до закінчення виконавчого провадження можна ставити питання про заміну сторони виконавчого провадження, а якщо виконавче провадження закінчене, то заміна відповідної сторони цього виконавчого провадження правонаступником є неможливою без його відновлення відповідно до умов законодавства.

Стадія виконавчого провадження як завершальна стадія судового процесу починається після видачі виконавчого документа стягувачу та закінчується фактичним виконанням судового рішення або зі спливом строку пред'явлення документа до виконання, оскільки у разі пропуску такого строку виконавчий документ повертається стягувачу органом державної виконавчої служби, приватним виконавцем без прийняття до виконання. Отже, за межами цього процесуального строку виконавчі дії не вчиняються, а строк виконавчого провадження спливає одночасно зі строком пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Заміна сторони виконавчого провадження правонаступником полягає в поширенні на правонаступника законної сили судового рішення з усіма її наслідками – незмінністю, неспростовністю, виключністю, преюдиційністю, виконуваністю. Отже, у випадку неможливості виконання судового рішення за відсутності підстав для поновлення строків для виконання наказу суду (виконавчого листа) або у випадку, якщо судові рішення не підлягає виконанню у примусовому порядку через органи виконавчої служби, правонаступник не може бути замінений у виконавчому провадженні, яке не здійснюється.

Зазначивши, що правонаступник не може бути замінений у виконавчому провадженні, яке не здійснюється, в матеріалах справи відсутні докази, що первісний/новий кредитори зверталися до суду із заявою про видачу виконавчого документа протягом строку, який встановлений для його виконання, Верховний Суд вказав, що суди помилково задовольнили заяву ТОВ «Консалт Солюшенс» про заміну сторони (стягувача) її правонаступником.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції скасував, ухвалив нове судове рішення про відмову у задоволенні заяви.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 серпня 2024 року у справі № 520/5343/15 (провадження № 61-14832св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120907234>.

9.2. Вимоги про оспорення акта й постанови державного виконавця про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу є спором про право цивільне, пов'язані, зокрема, з належністю майна особі, незалежно від того, хто оспорує такі акти та постанови (боржник чи інша заінтересована особа), тому до таких вимог застосовуються загальні положення про захист цивільних прав шляхом пред'явлення позову

07 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до приватного виконавця виконавчого округу Запорізької області Сколибога О. С., ОСОБА_2, третя особа – ОСОБА_3, про визнання незаконними та скасування постанови державного виконавця та акта державного виконавця.

Суди встановили, що позивачу на праві приватної власності належить житловий будинок та всі приналежності і складові частини будинку.

На виконанні у приватного виконавця перебувало виконавче провадження з примусового виконання виконавчих листів про стягнення в солідарному порядку з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 заборгованості. В процесі виконавчого провадження було описано та арештовано майно боржника, а саме баня, погріб, альтанка, плавальний басейн, мангал стаціонарний, які є приналежними речами житлового будинку.

За результатами проведення електронних торгів зазначене майно (баня, погріб, альтанка, плавальний басейн, мангал стаціонарний) було передано у власність стягувачу ОСОБА_2 у рахунок погашення боргу.

Позивач зазначав, що баня, погріб, альтанка, плавальний басейн, мангал стаціонарний є складовими житлового будинку та не можуть бути відокремлені без їх пошкодження або істотного знищення. Також вказував, що приватний виконавець не мав підстав передавати вказане майно на торги, передавати його стягувачу у рахунок погашення заборгованості, оскільки за адресою житлового будинку зареєстроване місце проживання неповнолітніх дітей позивача, а згоди органу опіку та піклування на передачу такого майна на реалізацію приватний виконавець не отримував.

Ураховуючи викладене, позивач просив суд визнати незаконними і скасувати постанови приватного виконавця про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, відмовив у відкритті провадження у справі у зв'язку з тим, що справа

не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства в позовному провадженні.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з судовими рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім випадків, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства (стаття 19 ЦПК України).

Верховний Суд вказав, що предметом позову є оспорення акта та постанови про передачу майна стягувачу у рахунок погашення боргу, ці вимоги є спором про право цивільне, пов'язані, зокрема з належністю майна особі, незалежно від того, хто оспорує такі акти та постанови (боржник чи інша заінтересована особа). Тому до таких правовідносин мають застосовуватися загальні положення про захист цивільних прав шляхом пред'явлення позову.

Зазначивши, що правовідносини в цій справі виникли у виконавчому провадженні і стосуються прийнятих в межах цього виконавчого провадження рішень приватного виконавця, тому справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (у позовному провадженні), суди попередніх інстанцій зробили неправильні висновки про відмову у відкритті провадження у справі.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував, справу передав до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 серпня 2024 року у справі № 317/1440/24 (провадження № 61-7664св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948549>.

9.3. У разі якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи особи, яка не була залучена до участі у справі та подала апеляційну скаргу після спливу річного строку з дня складання повного тексту судового рішення, не підтвердились, апеляційне провадження, відкрите за апеляційною скаргою такої особи, підлягає закриттю

21 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за його позовом до ОСОБА_2, третя особа – орган опіки та піклування Сихівської районної адміністрації Львівської міської ради, про усунення перешкод в користуванні квартирою шляхом вселення та встановлення порядку користування квартирою.

Суди встановили, що сторонам на підставі договору купівлі-продажу від 13 вересня 2004 року на праві спільної часткової власності належить квартира, в якій вони проживали разом з дітьми.

Позивач звертався до Сихівського РВ ЛМУ ГУМВСУ у Львівській області із заявою про чинення ОСОБА_2 перешкод у доступі до квартири. За результатами розгляду вказаної заяви з відповідачем було проведено профілактичну бесіду, а йому роз'яснено право на звернення до суду в порядку цивільного судочинства.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено.

Не погодившись із вказаним судовим рішенням, відповідач та ОСОБА_3 (син сторін) як особа, яка не брала участі у розгляді справи, звернулись до суду з апеляційними скаргами.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині задоволення позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою та відмовляючи у задоволенні цих позовних вимог, керувався тим, що суд першої інстанції, встановивши порядок користування спірною квартирою, вирішив питання про права та обов'язки сина сторін у справі ОСОБА_3, який зареєстрований та проживає у спірній квартирі, однак не був залучений до участі у розгляді справи.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції в частині вирішення позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою з огляду на таке.

Спір виник між співвласниками квартири, а їхні сини ОСОБА_3 та ОСОБА_6 співвласниками спірного житлового приміщення не є.

Суд апеляційної інстанції залишив поза увагою те, що ОСОБА_3 (апелянт у справі) та ОСОБА_6 зареєстровані та проживають у спірній квартирі як члени сім'ї власників, однак право користування члена сім'ї власника є похідним від права власності власника житла. При цьому, за обставинами цієї справи, право дітей сторін на користування спірною квартирою позивач не оспорує.

Також рішенням районного суду позивачу у справі виділено у володіння та користування кімнату, площею 11,6 кв. м, що є меншою, ніж та, що виділена у користування відповідачу.

Висновок суду апеляційної інстанції про наявність підстав для відмови у задоволенні позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою у зв'язку неналежним складом осіб, які мають брати участь у розгляді справи, є передчасним.

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК України суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Верховний Суд звернув увагу на те, що апеляційному суду необхідно належним чином з'ясувати, чи вирішено судом першої інстанції питання щодо

прав, свобод, інтересів та (або) обов'язків ОСОБА_3. Якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи вказаної особи не підтвердяться, апеляційному суду необхідно вирішити питання щодо можливості закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_3 з наданням оцінки доводам апеляційної скарги відповідача.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції в частині вирішення позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою скасував, справу в цій частині передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 серпня 2024 року у справі № 464/4240/15 (провадження № 61-4328св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204498>.

9.4. Якщо пов'язані чи афілійовані особи, наприклад, родичі, колишні члени подружжя, ініціюють справу про стягнення аліментів для унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з-під звернення стягнення на час виконання судового рішення, якщо стягнення аліментів направлене на недопущення звернення стягнення на майно боржника, створення переваг у черговості розподілу стягнутих з боржника грошових сум, то такі учасники діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора (стягувача). Тому в такому разі відбувається використання конструкції позову про стягнення аліментів не для захисту прав та інтересів і судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора (стягувача)

07 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 та касаційну скаргу приватного виконавця виконавчого округу Одеської області у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на дитину.

Суд першої інстанції позов задовольнив.

Апеляційний суд апеляційне провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_3 закрити. Судове рішення мотивовано недоведеністю особою, яка не брала участі у справі, що оскаржуваним рішенням місцевого суду вирішено питання про її права, свободи та інтереси.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) і дії учасників приватних правовідносин мають бути добросовісними.

Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах (частина третя статті 13 ЦК України).

В апеляційній скарзі ОСОБА_3 зазначив, що на даний час на примусовому виконанні у приватного виконавця перебуває виконавчий лист про стягнення з відповідача на його користь боргу у розмірі 50 000,00 дол. США. Сторони у справі подають заяви про зупинення цього виконавчого провадження, оскільки земельні ділянки перебувають на торгах. На думку заявника, щоб не повертати борг, відповідач, який не працює, отримує пенсію по інвалідності, та позивач подали штучний позов про стягнення аліментів, коли відповідач добровільно погодився сплачувати на утримання 18-річного сина 25 000,00 грн на місяць.

Верховний Суд зауважив, що учасники цивільного обороту доволі часто намагаються використовувати правомірний цивільно-правовий інструментарій (зокрема позов про стягнення аліментів) для унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення про стягнення боргу, тобто з неправомірною метою, не для забезпечення визначеності в приватних відносинах, захисту прав та інтересів. Очевидно, що суд не є місцем для безцеремонної процесуальної гри.

Якщо пов'язані чи афілійовані особи, наприклад, родичі, колишні члени подружжя, ініціюють, зокрема справу про стягнення аліментів для унеможливлення чи ускладнення виконання судового рішення, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з-під звернення стягнення на час виконання судового рішення, якщо стягнення аліментів направлене на недопущення звернення стягнення на майно боржника, створення переваг у черговості розподілу стягнутих з боржника грошових сум, такі учасники діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора (стягувача). Тому в такому разі відбувається використання позову про стягнення аліментів не для захисту прав та інтересів, і судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора (стягувача).

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (стаття 17 ЦПК України).

За таких обставин апеляційний суд зробив передчасний висновок про закриття апеляційного провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК України.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу суду апеляційної інстанції скасував, справу направив для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 серпня 2024 року у справі № 501/3714/22 (провадження № 61-607св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120973758>.

9.5. Судове рішення направляється всім учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні. Направлення сторонам судових рішень в одному конверті, навіть у разі проживання їх за однією адресою, ЦПК України не передбачено, оскільки це унеможлиблює підтвердження отримання конкретною особою конкретного процесуального документа для подальшого відліку процесуальних строків апеляційного оскарження.

Річний преклюзивний строк для поновлення строку на апеляційне оскарження не поширюється на учасників справи, які не були повідомлені про розгляд справи.

Якщо апеляційна скарга подана особами з інвалідністю, то відповідно до статті 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю необхідно забезпечити таким особам рівний з іншими ефективний доступ до правосуддя, передбачаючи процесуальні та відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників на всіх стадіях юридичного процесу

21 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу відповідачів у справі за позовом Львівського міського комунального підприємства «Львівтеплоенерго» (далі – ЛМКП «Львівтеплоенерго») до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення заборгованості за послуги з централізованого опалення.

Районний суд позов задовольнив. Стягнув солідарно з відповідачів на користь ЛМКП «Львівтеплоенерго» заборгованість за послуги з централізованого опалення за період з 01 листопада 2019 року до 30 вересня 2020 року у розмірі 4 412,07 грн, інфляційні втрати у розмірі 45,87 грн, 3 % річних у розмірі 64,77 грн. Вирішено питання про розподіл судових витрат.

Апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою відповідачів у зв'язку з тим, що апеляційну скаргу подано зі спливом одного року з дня складення повного тексту рішення суду першої інстанції, наявність обставин, за яких можливе відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції, поданою зі спливом одного року з дня складення повного тексту судового рішення, не встановлено, як і не встановлено виникнення обставин непереборної сили.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного оскарження рішення суду.

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково (частина перша статті 352 ЦПК України).

За вимогами частини другої статті 358 ЦПК України незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків: 1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки; 2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили.

Річний преklusивний строк для поновлення строку на апеляційне оскарження не поширюється на учасників справи, не повідомлених про розгляд справи.

З матеріалів справи вбачається, що справу розглянуто у порядку спрощеного позовного провадження, проте відповідачі не були повідомлені про існування судового провадження, були позбавлені можливості подати відзив на позовну заяву, у якому заперечити проти доводів позову із посиланням на норми права, що їх спростовують, та встановлені судом відповідно до цих норм обставини справи, що є порушенням принципу рівності і змагальності сторін, а також пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод принципу про доступ до правосуддя.

Ненадання сторонам можливості подати заперечення є процедурним порушенням, а тому прийняття судом рішення у такому випадку не можна вважати справедливим.

Копію судового рішення було направлено відповідачам в одному конверті одним відправленням. У матеріалах справи міститься рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення, проте, хто саме із відповідачів отримав поштову кореспонденцію, встановити неможливо.

У часині п'ятій статті 272 ЦПК України передбачено, що учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Тобто судові рішення направляється всім учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні. Направлення сторонам судових рішень в одному

конверті, навіть у разі проживання їх за одною адресою, ЦПК України не передбачено, оскільки це унеможлиблює підтвердження отримання конкретною особою конкретного процесуального документа для подальшого відліку процесуальних строків апеляційного оскарження.

Для реалізації права на подання апеляційної скарги визначальним є отримання заявником повного судового рішення, так як без ознайомлення з повним судовим рішенням неможливо зрозуміти мотиви суду, якими він керувався при ухваленні рішення, а отже, неможливо сформулювати підстави апеляційної скарги.

Верховний Суд виснував, що коли учасник справи не був повідомлений про розгляд справи і не отримав судового рішення, такі обставини слід вважати як пропуск строку з інших поважних причин і застосовувати до нього правило частини третьої статті 354 ЦПК України в сукупності із пунктом 1 частини другої статті 358 ЦПК України, тобто без застосування річного преklusивного строку.

Крім того, відповідно до статті 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю необхідно забезпечити таким особам рівний з іншими ефективний доступ до правосуддя, передбачаючи процесуальні та відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників на всіх стадіях юридичного процесу.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу суду апеляційної інстанції скасував, справу направив для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 серпня 2024 року у справі № 463/13223/21 (провадження № 61-6505св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204482>.

10. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ВДВС

10.1. Наявність протягом тривалого часу арештів, накладених державними виконавцями з метою виконання судового рішення, за умови відсутності відкритих виконавчих проваджень та можливості продовження примусового виконання судового рішення, є невинуватим втручанням у право особи на мирне володіння своїм майном

28 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «Сігма Транс» (далі – ТОВ «Сігма Транс») про визнання незаконною бездіяльності Другого Приморського відділу державної виконавчої служби у м. Одесі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції

(м. Одеса) (далі – Другий Приморський ВДВС у м. Одесі) та зобов'язання вчинити дії щодо зняття арештів, заінтересовані особи: акціонерне товариство «УкрСиббанк» (далі – АТ «УкрСиббанк»), ОСОБА_2, ОСОБА_3.

Суди встановили, що боржник ТОВ «Сігма Транс» звернулося до суду зі скаргою про визнання незаконною бездіяльності Другого Приморського ВДВС у м. Одесі та зобов'язання вчинити дії щодо зняття арештів з нерухомого майна та коштів, накладених у виконавчому провадженні, яке було відкрите на підставі виконавчого листа щодо виконання рішення районного суду від 09 грудня 2008 року у справі № 2-258/08.

Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін постановою апеляційного суду, скаргу ТОВ «Сігма Транс» задоволено. Суди керувались тим, що виконавче провадження завершено 28 квітня 2015 року, однак арешти, накладені на майно та грошові кошти ТОВ «Сігма Транс», під час закінчення виконавчого провадження не скасовані. З моменту закінчення виконавчого провадження пройшло більше п'яти років, строки пред'явлення виконавчих документів до виконання, визначені Законом України «Про виконавче провадження», як в редакції, яка діяла на час закінчення виконавчого провадження, так і в чинній редакції, сплинули. Відсутність відкритого виконавчого провадження та сплив трьох років після його закінчення свідчить про відсутність правових підстав для продовження дії арештів на майно та кошти ТОВ «Сігма Транс».

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Згідно з положеннями статті 41 Конституції України та статті 321 ЦК України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності чи обмежений у його здійсненні. Право приватної власності є непорушним.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплює, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

За частиною першою, другою, пунктом 1 частини четвертої статті 12 Закону України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» виконавчі документи можуть бути пред'явлені до примусового виконання протягом трьох років. Строки, зазначені в частині першій цієї статті, встановлюються для виконання рішення з наступного дня після набрання ним законної сили чи закінчення строку, встановленого в разі відстрочки чи розстрочки виконання рішення, а якщо рішення підлягає негайному виконанню – з наступного дня після його прийняття. Строки пред'явлення виконавчого документа до виконання перериваються у разі пред'явлення виконавчого документа до виконання.

У справі, що переглядалася, виконавчий лист від 09 лютого 2009 року № 2-258/08, на підставі якого відкрито виконавче провадження про стягнення з ТОВ «Сігма Транс» грошових коштів на користь АКІБ «УкрСиббанк», 28 квітня 2015 року було повернуто стягувачу, а повторно пред'явити його до виконання стягувач міг у строк до 28 квітня 2016 року.

Верховний Суд зазначив, оскільки згаданий виконавчий лист повторно не пред'являвся до примусового виконання і строки його пред'явлення до виконання закінчилися ще до набрання чинності Законом № 1404-VIII, суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, дійшов правильного висновку про задоволення скарги ТОВ «Сігма Транс», оскільки збереження арештів, накладених державними виконавцями з метою виконання судового рішення, за відсутності відкритих виконавчих проваджень та можливості продовження примусового виконання судового рішення, є невинуватим втручанням у право на мирне володіння майном боржника ТОВ «Сігма Транс».

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 серпня 2024 року у справі № 947/36027/21 (провадження № 61-12849св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295642>.

11. Справи щодо оспорювання, визнання, надання дозволу на виконання рішень міжнародних арбітражів

11.1. Вирішуючи питання про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, суд не переглядає таке рішення, зокрема не оцінює його правильність.

Якщо МКАС відмовив у задоволенні позову покупця, а продавець звернувся до апеляційного суду із заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС у частині стягнення з покупця витрат, понесених у зв'язку з арбітражним розглядом справи, й арбітражного збору, питання про те, чи суперечить відмова МКАС у задоволенні позову покупця публічному порядку України, не є предметом судового розгляду

19 серпня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у відкритому судовому засіданні апеляційну скаргу боржника (позивача в арбітражному спорі) Товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія Агро-Темп» (далі – ТОВ «Компанія Агро-Темп», покупець) у справі за заявою продавця про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС при ТПП України у частині стягнення з покупця на користь продавця витрат, понесених у зв'язку з арбітражним

розглядом справи за позовом покупця до продавця про стягнення попередньої оплати за товар, арбітражного збору та витрат на правову допомогу.

Суди встановили, що у січні 2022 року продавець і покупець уклали договір купівлі-продажу, за умовами якого всі суперечки, які можуть виникнути у зв'язку з цим договором, повинні бути врегульовані протягом 60 днів з дати отримання відповідного повідомлення. У разі неможливості врегулювання спору мирним шляхом, спір повинен бути переданий до арбітражу. Всі спори, розбіжності або вимоги, що виникають з цього договору або в зв'язку з ним, у тому числі щодо його укладення, тлумачення, виконання, порушення, припинення або недійсності, підлягають вирішенню в МКАС при ТПП України відповідно до його Регламенту.

Арбітражний суд ухвалив рішення про відмову у задоволенні позову покупця про стягнення 35 500,00 євро попередньої оплати за товар. Стягнув із покупця на користь продавця 1 488,00 євро на відшкодування витрат, понесених у зв'язку з арбітражним розглядом справи.

Посилаючись на те, що у покупця з продавцем виник спір щодо виконання договору купівлі-продажу сільськогосподарської техніки, виробником якої є продавець, який був вирішений МКАС при ТПП України, продавець звернувся до апеляційного суду із заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС при ТПП України щодо стягнення з покупця відшкодування витрат, понесених у зв'язку із арбітражним розглядом справи, й арбітражного збору, а також просив видати виконавчий лист на примусове виконання цього рішення.

Апеляційний суд задовольнив заяву продавця, визнав і надав дозвіл на виконання рішення МКАС при ТПП України у частині стягнення коштів із покупця, ухвалив видати відповідний виконавчий лист. Судове рішення мотивував тим, що продавець звернувся із заявою у межах, передбаченого законом строку, арбітражне застереження чинне, рішення МКАС при ТПП України набрало законної сили, тому відсутні підстави для відмови у задоволенні заяви продавця.

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду та звернув увагу на таке.

Вирішуючи питання про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС при ТПП України, суд не може оцінювати його правильність по суті чи вносити будь-які зміни до його змісту, а перевіряє лише дотримання строків звернення з клопотанням, дотримання вимог процесуального закону щодо його форми і змісту та наявності обставин, які можуть бути підставою для відмови в задоволенні заяви.

МКАС при ТПП України відмовив у задоволенні позову покупця. Продавець звернувся до апеляційного суду із заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС при ТПП України у частині стягнення

з покупця витрат, понесених у зв'язку із арбітражним розглядом справи, й арбітражного збору. Питання про те, чи суперечить відмова МКАС при ТПП України у задоволенні позову покупця публічному порядку України, не є предметом судового розгляду.

Верховний Суд взяв до уваги те, що рішення МКАС при ТПП України набрало законної сили, стало остаточним для сторін і має бути виконаним; воно ухвалене у спорі, який виник на підставі укладеного сторонами договору купівлі-продажу; вирішення цього спору у МКАС при ТПП України передбачене арбітражним застереженням; рішення МКАС при ТПП України ухвалив у межах його компетенції. Оскільки відсутні підстави для відмови у задоволенні заяви продавця, апеляційний суд обґрунтовано виснував про визнання рішення МКАС при ТПП України, надання дозволу на його виконання й ухвалив видати виконавчий лист.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 серпня 2024 року у справі № 824/8/24 (провадження № 61-6268ав24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104518>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за серпень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС канд. юрид. наук, доцент Луспеник Д. Д. Київ, 2024. – 47 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua